

BELGISCHE SENAAAT

ZITTING 1995-1996

26 SEPTEMBER 1996

Wetsvoorstel tot opheffing van de artikelen 423 tot 433 van het Strafwetboek betreffende het tweegevecht

(Ingediend door de heren Boutmans en Jonckheer)

TOELICHTING

Het duel is ooit een belangrijke maatschappelijke realiteit geweest. Vooral — of uitsluitend in adellijke kringen — hield men zich graag onledig met het uitdagen van een persoon van dezelfde stand, door wie men zich beledigd achtte, of die zich als een rivaal in de liefde had opgeworpen.

In alle boeken over strafrecht kunnen we lezen dat het eerste en tot voor kort enige geval van berechting van een minister door het Hof van Cassatie dateert uit 1865, toen de heer Chazal, minister van Oorlog, veroordeeld werd wegens het uitlokken van een tweegevecht. Zijn eer stond op het spel.

Aan het tweegevecht wordt in het Strafwetboek een heel hoofdstuk gewijd (boek II, titel VIII, hoofdstuk III). De oorspronkelijke wet dateert uit 1841.

Tegenwoordig lijken deze bepalingen niet meer zinvol en de afschaffing ervan ligt voor de hand, al was het maar om redenen van papierbesparing bij nieuwe uitgaven van het Wetboek. We hoeven niet te vrezen dat deze afschaffing een massaal teruggrijpen naar een uitgestorven praktijk zal veroorzaken.

Integendeel, de bepalingen van het Strafwetboek hebben tot doel het duel minder zwaar te bestraffen dan andere vormen van slagen, doodslag of moord.

Een tweegevecht voldoet immers, naargelang van het geval, aan de wettelijke omschrijving van opzet-

SÉNAT DE BELGIQUE

SESSION DE 1995-1996

26 SEPTEMBRE 1996

Proposition de loi abrogeant les articles 423 à 433 du Code pénal relatifs au duel

(Déposée par MM. Boutmans et Jonckheer)

DÉVELOPPEMENTS

Le duel fut à une certaine époque une réalité sociale importante. Dans les milieux aristocratiques surtout — ou exclusivement — l'on aimait s'amuser à provoquer une personne de son rang, par qui l'on s'estimait offensé ou qui s'était posée comme rival en amour.

Dans tous les ouvrages relatifs au droit pénal, nous pouvons lire que le premier — et jusqu'il y a peu le seul — cas de jugement d'un ministre par la Cour de cassation date de 1865, quand M. Chazal, ministre de la Guerre, fut condamné pour une provocation en duel. Son honneur était en jeu.

Le Code pénal consacre un chapitre entier au duel (livre II, titre VIII, chapitre III). Le loi originelle date de 1841.

Actuellement, ces dispositions ne semblent plus avoir de sens et leur abrogation va de soi, ne fût-ce que pour économiser le papier lors de nouvelles impressions du Code. Nous ne devons pas craindre que cette abrogation provoque le retour massif d'une pratique disparue.

Au contraire: les dispositions du Code pénal ont pour but de réprimer moins sévèrement le duel que d'autres formes de coups, d'homicide ou d'assassinat.

En effet, un duel répond, selon le cas, à la définition légale des coups et blessures et de l'homicide volontai-

telijke slagen en verwondingen, doodslag of moord, want de voorbedachtheid ligt nogal voor de hand. Is het tweegevecht niet op zwaar onheil uitgelopen, dan kan altijd sprake zijn van poging tot moord, enz.

De wet van 1841 is zelfs ingevoerd, zo lezen we in het toonaangevend negentiende-eeuwse boek over strafrecht (Nypels en Servais, 1898 «Le Code pénal belge interprété», deel III, blz. 124 tot 152(!) handelen over het duel), omdat het Hof van Cassatie geoordeeld had dat doding bij een duel strafbaar was. Dit veroorzaakte grote discussie bij vooraanstaande juristen. Senator-baron Pélichy van Heurne, «un ancien et brave militaire» diende een voorstel in om de duellisten minder zwaar te straffen. Nog later stelde senator-baron de Coninck de Merchtem voor de wet te verscherpen en bovendien een strafbepaling uit te vaardigen tegen journalisten die over een duel zouden berichten. Dit voorstel haalde het niet.

Slotom: de bepalingen uit het Strafwetboek zijn een overblijfsel uit langvervlogen tijden, toen men voor de eer nog zijn leven waagde en waar gelijkheid van kansen en van wapens nog op prijs gesteld werd. De adel beoefent het duel niet meer; de gewone mens heeft het er nooit zo voor gehad. Zijn leven was toch nogal goedkoop en hij had wellicht vrouw en kinderen om voor te zorgen. Edellieden ook, maar hun nalatenschap volstond meestal om die zorg, althans op materieel gebied, te verzekeren. Kortom, nu de adel er niet meer van wil weten, hoeft het duel geen bijzondere bescherming meer; de bepalingen die het, afzonderlijk en op een bijzonder milde wijze, strafbaar stelden, kunnen dan ook worden afgeschaft. Daartoe strekt dit voorstel.

ARTIKELSGEWIJZE TOELICHTING

Afgezien van de voorgeschreven bepaling van artikel 1, kunnen we met één artikel volstaan om een heel hoofdstuk af te schaffen. Deze zeer economische werkwijze is niet dikwijls mogelijk.

In artikel 2 stellen we daarom voor de artikelen 423 tot en met 433 van het Strafwetboek op te heffen, zijnde het volledig hoofdstuk III van boek II, titel VIII.

De af te schaffen artikelen bestraffen achtereenvolgens:

— artikel 423: de uitdaging tot een tweegevecht (maximumstraf drie maanden gevangenis);

— artikel 424: «in het openbaar schimpen op iemand die geweigerd heeft een tweegevecht aan te gaan, of zo iemand beledigen» (is dit niet in strijd met de vrijheid van meningsuiting?);

— artikel 425: «door enige belediging tot de uitdaging aanleiding geven» (maximum zes maand — de

res ou de l'assassinat, car la préméditation va relativement de soi. Si le duel ne s'est pas soldé par le malheur, il peut toujours être question de tentative de meurtre, etc.

La loi de 1841 fut même votée d'après un ouvrage du XIVe siècle consacré au droit pénal et qui faisait autorité (Nypels et Servais, 1898 «Le Code pénal belge interprété», partie II, pages 124 à 152(!) traitant du duel) parce que la Cour de cassation avait estimé que l'homicide en cas de duel était punissable. Cela donna lieu à d'après discussions entre d'éminents juristes. Le sénateur-baron Pélichy de Heurne, «un ancien et brave militaire», déposa une proposition visant à punir moins sévèrement les duellistes. Plus tard encore, le sénateur-baron de Coninck de Merchtem proposa de rendre la loi plus stricte et, en outre, de prévoir une disposition à l'encontre des journalistes qui rendraient compte d'un duel. Cette proposition ne passa pas.

En conclusion: les dispositions du Code pénal sont les vestiges d'une époque depuis longtemps révolue où l'on risquait encore sa vie pour défendre son honneur et où l'égalité des chances et des armes était encore appréciée. La noblesse ne pratique plus le duel; le commun des mortels ne l'a jamais trop prisé. C'est que leur vie n'avait pas beaucoup de prix et qu'ils avaient sans doute la charge d'une femme et d'enfants. Les nobles également, mais en général, leur héritage suffisait pour assumer cette charge, du moins sur le plan matériel. Bref, maintenant que la noblesse s'en détourne, le duel ne nécessite plus de protection spéciale. Dès lors, les dispositions qui le réprimaient séparément et de manière particulièrement clémente peuvent être abrogées. Tel est le but de la présente proposition.

COMMENTAIRE DES ARTICLES

Abstraction faite de la disposition prescrite de l'article 1er, un seul article suffit pour abroger l'ensemble du chapitre. Il n'est pas toujours possible d'utiliser cette méthode, pourtant très économique.

C'est pourquoi nous proposons à l'article 2 d'abroger les articles 423 à 433 inclus du Code pénal, à savoir l'ensemble du chapitre III du livre II, titre VIII.

Les articles précités punissent successivement:

— article 423: la provocation en duel (peine maximale de trois mois de prison);

— article 424: le fait de «décrier publiquement ou d'injurier une personne pour avoir refusé un duel» (cela n'est-il pas contraire à la liberté d'expression?);

— article 425: le fait de «donner lieu, par une injure quelconque, à la provocation» (peine maxi-

psychologie van de wetgever was zo dat hij het erger vond een ander tot een tweegevecht aan te zetten, dan zelf een rivaal uit te dagen. Dus het zat zo: baron X riep «je bent een lafaard»; jonkheer Y daagde hem dan uit tot een tweegevecht; beiden zijn strafbaar...);

— artikel 426: in een tweegevecht zijn wapens gebruiken: zes maanden; ze niet gebruiken: drie maanden (het was ook nooit goed);

— artikel 427: in een tweegevecht zijn tegenpartij verwonden: één jaar;

— artikel 428: als het serieuze verwondingen zijn (ziekte of arbeidsongeschiktheid tot gevolg): twee jaar;

— artikel 429: nog zwaarder verwondingen: drie jaar;

— artikel 430: zijn tegenstander doden: vijf jaar;

— artikel 431: gaat over het aanzetten van anderen («exciter») tot een tweegevecht (waar de aanzetter zelf niet aan deelneemt);

— artikel 432: bestraft de getuigen (een jaar, maar alleen als er minstens een gewonde te betreuren is);

— artikel 433: bij recidive werden de straffen verdubbeld. Alleen voor wie het eerste duel won, natuurlijk...

Het Strafwetboek bepaalt niet wat een duel is, omdat — aldus Nypels — iedereen weet wat ermee bedoeld wordt. Dat neemt niet weg dat er nogal wat boosdoeners — althans hun advocaten — geprobeerd hebben, hun gewelddaden als «tweegevecht» te doen erkennen, om zo een lichtere straf te krijgen. Getuigen schijnen een essentieel element te zijn om het duel van een gewoon straatgevecht te onderscheiden: zo besliste het Hof van Beroep te Luik in 1843 dat gewone volksmensen die met stokken en zonder getuigen gevochten hadden geen aanspraak konden maken op de gunstiger strafbepalingen met betrekking tot het tweegevecht.

Klassenjustitie? Helemaal niet, aldus Nypels: ook edelen die zonder getuigen vechten, zouden veroordeeld zijn...

Verder vernemen we dat de wet geen toepassing vindt op het «Amerikaans duel», waarbij twee partijen om hun leven dobbelen: wie verliest moet zelfmoord plegen «sous peine de passer pour vil» (op straffe als een lafaard te worden beschouwd).

Hoewel we de opheffing van alle artikelen voorstellen, bekruipt ons toch een zekere nostalgie... Daarom hebben we er uitdrukkelijk voor gekozen om de titel van het hoofdstuk zelf te laten staan; zo zal het nageslacht op passende wijze aan dit restant van een

male de six mois — la psychologie du législateur était telle qu'il estimait plus grave d'exciter quelqu'un à un duel que de provoquer soi-même un rival. Il en allait donc ainsi: le baron X criait «vous êtes un couard»; le gentilhomme Y le provoquait alors en duel; tous deux sont punissables...);

— article 426: le fait de faire usage de ses armes dans un duel: six mois; de ne pas en faire usage: trois mois (ce n'était jamais bon non plus);

— article 427: le fait de blesser son adversaire dans un duel: un an;

— article 428: si les blessures sont graves (si elles ont causé une maladie ou une incapacité de travail): deux ans;

— article 429: si les blessures sont encore plus graves: trois ans;

— article 430: le fait de donner la mort à son adversaire: cinq ans;

— article 431: le fait d'exciter au duel (quand l'excitateur n'y participe pas lui-même);

— article 432: punit les témoins (un an, mais seulement si l'on déplore au moins un blessé);

— article 433: en cas de récidive, les peines pourront être élevées au double. Uniquement pour celui qui est sorti vainqueur du premier duel, évidemment...

Le Code pénal ne donne pas de définition du duel, parce que — selon Nypels — chacun sait ce que l'on entend par là. Il n'empêche que pas mal de malfaiteurs — ou du moins leurs avocats — ont tenté de faire reconnaître leurs actes de violence comme des «duels», afin d'encourir une peine plus légère. Les témoins semblent être un élément essentiel permettant de distinguer le duel d'une simple bataille de rue: ainsi la Cour d'appel de Liège estima en 1843 que des gens du peuple qui s'étaient battus avec des bâtons et sans témoins ne pouvaient invoquer les dispositions pénales plus clémentes relatives au duel.

S'agirait-il d'une justice de classe? Pas du tout, selon Nypels: même des nobles qui se seraient battus sans témoins auraient été condamnés...

Nous apprenons en outre que la loi ne s'applique pas au «duel américain», où deux parties jouent leur vie aux dés: celui qui perd doit se suicider «sous peine de passer pour vil».

Bien que nous proposons l'abrogation de l'ensemble des articles, une certaine nostalgie nous envahit: c'est pourquoi nous optons expressément pour le maintien de l'intitulé du chapitre lui-même; ainsi nous mémorisons, comme il se doit, à la posté-

nobel verleden herinnerd worden. Dit kan aanleiding geven tot het ontstaan van een vooralsnog onbekende wetenschap: de juridische archeologie.

Eddy BOUTMANS.

*
* *

WETSVOORSTEL

Artikel 1

Deze wet regelt een aangelegenheid als bedoeld in artikel 78 van de Grondwet.

Art. 2

De artikelen 423 tot 433 van het Strafwetboek worden opgeheven.

Eddy BOUTMANS.
Pierre JONCKHEER.

rité les vestiges d'un noble passé. Cela peut donner naissance à une science inconnue jusqu'à présent: l'archéologie juridique.

*
* *

PROPOSITION DE LOI

Article premier

La présente loi règle une matière visée à l'article 78 de la Constitution.

Art. 2

Les articles 423 à 433 du Code pénal sont abrogés.